

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ СТИМУЛЮВАННЯ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ШЕСТИРІЧНОГО ВІКУ

Яна Сащенко

м. Прилуки

Одним із актуальних завдань сучасної освіти є підвищення ефективності навчання, забезпечення різнобічного особистісного розвитку дітей відповідно до їх індивідуальних нахилів і здібностей, залучення вихованців та учнів до активної пізнавальної й творчої діяльності. Важливо не стільки озброїти дитину системою галузевих знань, скільки навчити їх самостійно здобувати потрібну інформацію, осмислювати її, робити висновки та приймати відповідальні рішення. Це привертає увагу науковців і практиків до проблеми активізації діяльності учнів в процесі навчання починаючи з перших днів перебування в школі. Відтак доцільно проаналізувати сутність цієї діяльності та з'ясувати педагогічні умови її стимулювання, забезпечення високого рівня ефективності.

У педагогічній літературі навчальна діяльність визначається як процес, у результаті якого людина цілеспрямовано здобуває нові або змінює наявні в неї знання, уміння, навички, удосконалює й розвиває свої здібності. [1, 23] Ця діяльність стає провідною на етапі завершення періоду дошкільного дитинства і вступу дитини до школи. Д. Ельконін, В. Давидов та інші вчені, виділяють в її структурі навчальної діяльності навчальну задачу, навчальні дії, контроль і оцінку. При цьому під навчальною задачею розуміють ціль навчання – оволодіння узагальненим способом дій, який забезпечує виконання практичних завдань в майбутньому.

Ефективність навчальної діяльності залежить від того, зовнішніми чи внутрішніми мотивами вона обумовлена. Провідним внутрішнім мотивом навчальної діяльності є пізнавальний інтерес. В ході його задоволення активність учнів спрямовується на свідоме і міцне оволодіння знаннями, способами виконання навчальних дій. Зокрема, “процес засвоєння знань починається зі сприймання матеріалу, що вивчається. Учні сприймають зовнішні властивості, особливості й ознаки предметів і явищ, які вивчаються”.

[4, 14] Надалі завдяки послідовному перебігу пізнавальних психічних процесів вони усвідомлюють матеріал, узагальнюють та систематизують його, використовують на практиці. Отже, в ході навчання дитина виступає суб'єктом пізнавальної діяльності. Саме її стимулювання забезпечує його успішність.

Пізнавальна діяльність, за визначенням С. Рубінштейна, - це "сукупність певним чином пов'язаних дій (операцій), функція яких, на відміну від знань, полягає не в тому, щоб зображувати об'єкт (певні його сторони), а в тому, щоб завдяки цим діям були отримані істинні знання про об'єкт, тобто знання, що адекватно відображають його таким, яким він є насправді". [6, 2] Таке її розуміння свідчить про безпосередній взаємозв'язок пізнавальної діяльності та навчальної діяльності. Відтак, у психолого-педагогічній літературі загальноновживаним є термін "навчально-пізнавальна діяльність".

Основою навчально-пізнавальної діяльності, на думку М. Махмутова, є діяльність учнів, яка спрямована на усвідомлення ними загальних інтересів і потреб як єдиної групи, визначення необхідних засобів та активних дій для досягнення усвідомлених цілей. [4, 45]

Як відомо, діяльність педагога в процесі навчання полягає в організації та забезпеченні високої результативності навчально-пізнавальної діяльності учнів, стимулюванні їхньої активності. Стимулювати навчально-пізнавальну діяльність означає спонукати учнів до активності, підштовхувати до неї, заохочувати. Оскільки зовнішні фактори виступають реальною спонукальною причиною діяльності лише за умови зустрічі потреби із ситуацією свого задоволення, то стимулювання передбачає спеціальні зусилля педагога, спрямовані на сприймання, осмислення учнем об'єктивного значення зовнішніх факторів, набуття ним особистісних смислів. [5, 56] Стимул навчально-пізнавальної діяльності учня виникає тоді, коли потреба (вона виражає лише загальну спрямованість поведінки особистості) зустрічається із ситуацією свого задоволення. Ю. Бабанський наголошує, що неможливо досягти належного ефекту діяльності, якщо не забезпечено належної мотивації й позитивного ставлення до неї.

Питанню стимулювання навчально-пізнавальної активності учнів присвячені дослідження Ш. Амонашвілі, Ю. Бабанського, М.Данилова, О.Савченко, Т. Шамової, Г. Щукіної, О. Киричука, В Сухомлинського та інших. Вчені обґрунтували важливість різних способів (форм, методів і засобів) стимулювання навчальної діяльності учнів. Одним із таких способів науковці вважають відповідне використання дидактичних методів. Зокрема, Ю. Бабанський виокремлює спеціальну групу методів навчання - методи стимулювання та мотивації навчально-пізнавальної діяльності школярів, які мають зовнішній вплив - вплив педагога і внутрішній - розвиток у школярів позитивних мотивів учіння. Такими методами є пізнавальні ігри, навчальні дискусії, аналіз проблемних ситуацій, створення ситуацій успіху в навчанні, створення ситуацій обов'язку і відповідальності, заохочення і засудження.

Визначенням шляхів та способів стимулювання навчально-пізнавальної діяльності дітей займалися Л. Аристова, М. Данилов, Т. Генінг, Л. Занков, Н. итвиненко, Г. Муртазін, І. Редьковець, І. Родак, О. Сауліна, І. Харламов, Т. Шамова, Г. Щукіна та інші. Зокрема, Л. Аристова, І. Бутузов вважають, що способами стимулювання навчально-пізнавальної діяльності є: розвиток самостійності у навчанні; формування перетворювального ставлення до діяльності, проблемний зміст навчальної діяльності поєднання індивідуального і колективного навчання; формування потреби в знаннях; виховання мотивів учіння. М. Носков та М. Осипова вказують на те, що доцільно спиратися на озброєння учнів знаннями основ наук; втілювати в практику навчання різні методи та прийоми роботи; формувати позитивне ставлення до навчання. Т. Шамова доводить, що стимулювання навчально-пізнавальної діяльності учнів передбачає удосконалення методів викладання і учіння з метою підвищення активності учнів; індивідуальний підхід до учнів в процесі пізнання; формування позитивного ставлення до змісту і процесу учіння школярів; виділення провідних ідей навчального матеріалу; вивчення передового педагогічного досвіду тощо. Г.Щукіна джерелами стимулів навчальної діяльності називає процес діяльності (проблемність, практичні

роботі, різні форми самостійної роботи); її зміст (новизна матеріалу, ступінь складності змісту, його практичне значення); стосунки між учителем і учнем.

Узагальнюючи аналіз психолого-педагогічної літератури можна виділити ряд педагогічних умов стимулювання навчально-пізнавальної діяльності дітей шестирічного віку: формування внутрішніх мотивів навчально-пізнавальної діяльності; новизна, проблемність, складність та практична спрямованість змісту навчального матеріалу; забезпечення достатнього ступеня самостійності учнів у процесі навчальної діяльності; організація міжособистісного спілкування в контактному первинному колективі.

З метою стимулювання пізнавальних інтересів - основи формування мотивації навчально-пізнавальної діяльності дітей, в структуру використовуваних методів навчання доцільно включати такі прийоми: зустріч невідомих казкових персонажів, ігрові прийоми, проблемні ситуації, змагання, емоційне оцінювання, загадки-плутанини, математичні диктанти, творчі завдання тощо. Наприклад, *вправа-цікавинка*: назви одним дієсловом: пекти раки (червоніти); п'ятами наживати (утекти); зарубати на носі (запам'ятати); ні пари з вуст (мовчати); *завдання-плутанина*: утворити нові слова, використовуючи числове значення літер.

Новизна, проблемність, складність та практична спрямованість змісту навчального матеріалу забезпечується вчителем шляхом його вибору та структурування при підготовці до уроків. Кращих результатів можна досягнути, якщо при цьому поступово ускладнювати завдання відповідно до пізнавальних інтересів і можливостей кожного учня, пов'язувати матеріал з практичним досвідом, реальним життям дітей, створювати ефект парадоксальності, здивування.

Для забезпечення достатнього ступеня самостійності учнів у процесі навчання слід звернутися до методів проблемного викладу, частково-пошукових (евристичні) та творчих (дослідницькі).

Ефективна організація міжособистісного спілкування в контактному первинному колективі з метою стимулювання навчально-пізнавальної

діяльності дітей передбачає поєднання різних форм її організації в процесі навчання (індивідуальної, парної, групової фронтальної) та використання інтерактивних прийомів. Наприклад, *гра «Естафета»*: написавши на дошці одну відповідь (приклад, вправу), учень передає крейду наступному учаснику команди. Переможе та команда, яка швидше і правильно виконає всі завдання.

Отже, стимулювання навчально-пізнавальної діяльності дітей шестирічного віку, яка стає провідною на цьому етапі, передбачає створення таких педагогічних умов: формування внутрішніх мотивів навчально-пізнавальної діяльності; новизна, складність та практична спрямованість змісту навчального матеріалу; забезпечення достатнього ступеня самостійності учнів у процесі навчальної діяльності; організація міжособистісного спілкування в контактному первинному колективі.

Література:

1. Бабанский Ю. К. Оптимизация учебно-воспитательного процесса. : (Метод, основы) / Ю. К. Бабанский. — М.: Просвещение, 1982.— 192 с.
2. Бондар В. І. Дидактика / В. І. Бондар. - К.: Либідь, 2005. - 264 с.
3. Єфименко В. В. Активізація навчально-пізнавальної діяльності у школі / В. В. Єфименко - М.: Просвіта, 2003. — 35 с.
4. Махмутов М. И. Организация проблемного обучения в школе / М. И. Махмутов — М.: Просвещение, 1977. — 240 с.
5. Онишків З. М. Стимулювання навчальної діяльності молодших школярів / З. М. Онишків // Початкова школа. - 1996. -№4.-С. 10-12.
6. Рубінштейн С. Л. Бытие и сознание / С. Л. Рубінштейн.— М.: Просвещение, 1957. — С. 285.